

Гендерні стереотипи у поведінці вчителя та загальному кліматі школи.

Освіта є соціальним інститутом і, як будь-який інший інститут, "гендерує" людей, за словами Майкла Кіммела: «Навчальні заклади схожі на фабрики старих часів, і виробляють вони гендерованих індивідів». Механізмом «гендерування», закріплення сфер жіночої і чоловічої діяльності є горизонтальна гендерна сегрегація, яка чітко виражена в освіті всередині учительських спеціальностей, де є так звані "жіночі" та "чоловічі". "Жіночі" спеціальності – це вчителювання в початковій школі, викладання мов і літератур, етики, історії культури і мистецтв. Чоловіки-вчителі частіше викладають точні науки, а також військову справу, трудове навчання (для хлопчиків) і фізичну культуру (спорт). Подібні явища демонструють панування гендерних стереотипів – сформованих культурою стандартизованих уявлень про моделі поведінки чоловіка і жінки, їх риси характеру. Стереотипи, і гендерні також, породжують занадто умовні і спрощені уявлення про людей, формують очікування і настанови відносно інших. Теоретики виділяють два компоненти гендерних стереотипів, тісно пов'язаних між собою. Це гендерно-рольові стереотипи, що стосуються прийнятності різноманітних ролей і видів діяльності для чоловіків і жінок, а також стереотипи гендерних рис, тобто психологічних та поведінкових характеристик, притаманних чоловікам та жінкам. Важливо зазначити, що гендерний розподіл праці, тобто соціальних ролей, слід розуміти як диференціацію соціальних функцій між чоловіками й жінками; як їх ієрархічне впорядкування, тобто стратифікацію різних видів діяльності та категорій людей, які їх виконують. Види діяльності представників різної статі суттєво різняться за престижністю, рівнем оплати, обсягом виконання керівних і владних повноважень, про що свідчать дані численних досліджень. У науковій літературі прийнято за змістом поділяти стереотипи на три групи: стереотипи маскулінності / фемінності; стереотипи, що включають уявлення про розподіл сімейних і професійних ролей між чоловіками / жінками; стереотипи, що

визначаються специфікою змісту праці. Однією з основних задач гендерного підходу в педагогіці є вивчення найбільш укорінених і поширених гендерних стереотипів і настанов в педагогічній практиці, їх природи, соціально - історичної обумовленості, і розробка методів їх ефективної деконструкції. Гендерні педагогічні стереотипи – це схематизовані гендерні уявлення, що проявляються у сфері педагогічної взаємодії педагога і студента, які в силу своєї світоглядної значимості впливають на ціннісно-сміслові аспекти педагогічно спрямованої дії, характер і зміст педагогічного процесу, ментальні процеси його учасників. Дослідники виділяють такі ознаки гендерних педагогічних міфологем: 1) визначаючи світогляд педагога, прямо чи опосередковано співвідносяться з прийняттям педагогічних рішень, виконанням педагогічних завдань; 2) обумовлюють некритичність сприйняття педагогічної реальності (педагогічної ситуації), оскільки ґрунтується на вірі в правильність свого рішення; 3) усталеність моделі інтерпретації педагогічної реальності (в наш час було так і так має бути), що дозволяє блокувати інші уявлення і зміст, що їй суперечать. Серед факторів, що обумовлюють панування гендерних стереотипів в педагогіці є поведінка самого вчителя/викладача щодо хлопців і дівчат. Те, з якими словами звертається вчитель до них, які вчинки він схвалює і за які карає, все це впливає на подальший вибір ними моделей гендерної поведінки. Варто зазначити, що гендерні стереотипи, як і будь-які інші соціальні стереотипи, відіграють суттєву роль в оцінці людиною оточуючого світу, дозволяють просто і достатньо надійно визначати, спрощувати соціальне оточення індивіда. Відповідно, гендерні педагогічні стереотипи можуть виконувати як позитивну, так і негативну функції. Негативним виявом гендерних педагогічних стереотипів є обмеження творчої активності і педагога, і учнів/студентів; вони підтримують розділення і протиставлення жіночого і чоловічого в культурі і в освіті, оскільки не відображають наявних соціально - культурних змін і не відповідають динаміці соціостатевих відносин. Як зазначає дослідниця О.Луценко, «однією з проблем сучасної вітчизняної

школи є її фемінізація, яка призвела й до фемінізації вимог до учнів, встановлення жіночих еталонів поведінки (старанність, ретельність, дисциплінованість). Ініціатива й автономія, притаманні хлопцям, не заохочуються, ритуал взаємовідносин переважає над змістом, а зовнішня дисципліна – над самореалізацією». Сьогодні ми вже можемо спостерігати й більш гнучкі педагогічні тактики, але вони, на нашу думку, більше носять експериментальний характер, а не стають педагогічною нормою. Зважаючи на динамічність педагогічної діяльності можна зробити висновок, що гендерні педагогічні стереотипи частіше негативно впливають на професійну діяльність вчителя, оскільки просте перенесення прийомів, методів педагогічного впливу з однієї ситуації в іншу не завжди дає очікуваний ефект. Практично кожен акт взаємодії педагога з учнями/студентами сам по собі унікальний, педагогічна діяльність в силу впливу численних детермінацій фактично носить характер перманентного експерименту, а стереотипи перешкоджають адекватному сприйняттю унікальних педагогічних ситуацій та педагогічній творчості. Виходячи з проведеного аналізу матеріалу, можна зробити висновок, що гендерною психологією напрацьований достатній матеріал про гендерні особливості мислення, пам'яті, сприйняття, математичних і мовленнєвих здібностей, спрямованість інтересів, самооцінки, мотивації, стилю спілкування, тощо. Врахування його в безпосередній педагогічній практиці означає врахування гендерної індивідуальності студентки/студента і надання їм можливості розкрити свої здібності, творчий потенціал. У подальшому ці засвоєні ними навички впливають на характер роботи, яку шукають і для якої мають необхідну кваліфікацію жінка і чоловік. Отже, метою гендерного підходу в освіті є звільнення навчального процесу від найбільш жорстких гендерних стереотипів, розширення освітнього простору для проявлення індивідуальності і самореалізації особистості учнів/студентів незалежно від статевої приналежності, формування гендерночутливого світогляду усіх учасників освітнього процесу та реалізація відносин егалітарності в сім'ї і суспільстві. Природа гендерних стереотипів істотно

змінилась за останні декілька десятиліть і стала більш складною, що, на диво, може вплинути навіть на економічний розвиток країни. Так, жінки знаходяться у меншості в галузях математики, науки і техніки, тоді як хлопці більш схильні до проблем, пов'язаних з читанням. Різниця статі учнів та відповідно їх можливостей має бути врахована при розробці програм і стратегій, спрямованих на вдосконалення освіти.

Гендерні нерівності очевидні на всіх стадіях навчання та викладання. У початковій школі спостерігаємо вищий рівень успішності серед дівчат і перевагу жінок у вчительському складі, причому ситуація кардинально змінюється із досягненням середньої та вищої шкіл. Учителі, представниками якого б навчального закладу вони не були, і відповідно репетитори вважають, можливо, на підсвідомому рівні, що хлопці краще сприймають та засвоюють інформацію, відрізняються більшою впевненістю у тому, що говорять, є більш надійними при виконанні серйозної наукової роботи... Таким чином, представниці жіночої статі стають жертвами «прокрустового ложа» стереотипів і застарілих цінностей.

З цією ж проблемою стикаються і жінки-вчителі. Буде проведено деякі опитування, згідно з якими студенти впевнені у кращій обізнаності та професійності викладачів чоловічої статі, а жінки є більш чутливими до ідей та пропозицій своїх «підопічних». Історично сформувалася хибна думка про неповноцінність жіночого розуму, хоча та ж таки історія дає чимало прикладів, які заперечують даний «факт» (Августа Ада Кінг, Карен Хорні, Ханна Арендт, Симона де Бовуар, Юдит Полгар, Ірен Жоліо-Кюрі, Марія Гепперт-Маєр, Дороті Ходжкін, Ада Йонат...)

Ми повинні знівелювати або звести до мінімуму гендерні стереотипи у нашому суспільстві, і освіта як один з найбільших соціальних інститутів має взяти на себе відповідальність за це. Статева нерівність є пережитком минулого. Нехай без минулого немає майбутнього, але ми рухаємось вперед, навчаючись на помилках наших предків. Мова йде не про жорстку

емансипацію, яка часто переходить рамки дозволеного. Ми говоримо про рівноцінність терезів, де вага цінності чоловіка дорівнює вазі цінності жінки.

Джерела:

<https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%87%D1%83%D1%82%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0.pdf?id=764d59a9-18b1-4a25-94ac-0893736e9055>

<https://buki.com.ua/blogs/Henderni-stereotypy-sered-vchyteliv-i-uchniv/>